ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

THÔNG TIN KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU ĐỀ TÀI KHOA HỌC CÔNG NGHỆ CẤP ĐẠI HỌC

1. Thông tin chung

- Tên đề tài: Xây dựng bộ chữ tự dạng Latin cho tiếng Pà Thẻn ở Việt Nam phục vụ bảo tồn và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc
- Mã số: ĐH2024-TN04-04
- Chủ nhiệm đề tài: TS. Nguyễn Thu Quỳnh
- Tổ chức chủ trì: Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên
- Thời gian thực hiện: Từ tháng 6 năm 2024 đến tháng 11 năm 2026

2. Mục tiêu

- Đề tài nhằm xây dựng bộ chữ tự dạng Latin cho tiếng Pà Thẻn ở Việt Nam trên cơ sở vận dụng kết hợp phương pháp ngữ âm - âm vị học và phương pháp ngôn ngữ học thực nghiệm ở mức độ bước đầu. Thông qua việc khảo sát, nhận diện và phân tích những đặc điểm cơ bản của hệ thống ngữ âm tiếng Pà Thẻn, đề tài xác lập các nguyên tắc và đề xuất hệ thống kí tự, quy tắc ghi âm phù hợp với đặc điểm ngôn ngữ, bảo đảm tính khoa học, tính hệ thống, tính khả thi và khả năng sử dụng trong cộng đồng.
- Kết quả nghiên cứu hướng tới tạo lập một công cụ chữ viết có tính ứng dụng, phục vụ việc ghi chép, tư liệu hóa, truyền dạy và sử dụng tiếng Pà Thẻn; qua đó góp phần bảo tồn tiếng nói, lưu giữ và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống, củng cố bản sắc văn hóa của dân tộc Pà Thẻn ở Việt Nam.

3. Tính mới và sáng tạo

- Đề tài góp phần bổ sung cơ sở tư liệu và nhận thức khoa học về tiếng Pà Thẻn ở Việt Nam, đặc biệt là những đặc điểm cơ bản của hệ thống ngữ âm - âm vị học. Thông qua việc vận dụng kết hợp phương pháp ngữ âm - âm vị học và bước đầu ứng dụng các công cụ phân tích ngữ âm thực nghiệm, đề tài cung cấp thêm những cứ liệu khoa học phục vụ việc nhận diện, miêu tả và phân tích các đơn vị ngữ âm, âm vị của tiếng Pà Thẻn.
- Trên cơ sở kết quả nghiên cứu ngữ âm - âm vị học, đề tài góp phần làm rõ mối quan hệ giữa hệ thống âm vị và hệ thống kí tự trong quá trình xây dựng chữ viết cho một ngôn ngữ chưa có hệ thống chữ viết được sử dụng thống nhất. Qua đó, đề tài đề xuất những nguyên tắc khoa học trong việc lựa chọn kí tự, ghi âm vị và xây dựng quy tắc chính tả cho tiếng Pà Thẻn bằng tự dạng Latin.
- Bên cạnh đó, kết quả nghiên cứu góp phần bổ sung luận cứ lí luận và thực tiễn cho việc nghiên cứu, xây dựng chữ viết đối với các ngôn ngữ dân tộc thiểu số ở Việt Nam, nhất là những ngôn ngữ có số lượng người sử dụng không lớn, đang đứng trước những thách thức trong việc duy trì và truyền dạy tiếng mẹ đẻ.
- Đề tài đề xuất bộ chữ tự dạng Latin cho tiếng Pà Thẻn ở Việt Nam trên cơ sở các kết quả nghiên cứu ngữ âm - âm vị học và khảo sát nhu cầu, nguyện vọng của cộng đồng. Đây là sản phẩm nghiên cứu có ý nghĩa thiết thực, hướng tới tạo lập một công cụ chữ viết phục vụ việc ghi chép, lưu giữ và sử dụng tiếng Pà Thẻn trong đời sống cộng đồng.
- Bộ chữ được đề xuất có thể làm cơ sở cho việc biên soạn tài liệu học tập, tài liệu hướng dẫn đọc - viết tiếng Pà Thẻn; hỗ trợ các hoạt động truyền dạy tiếng mẹ đẻ giữa các thế hệ, đặc biệt là thế hệ trẻ; đồng thời tạo điều kiện thuận lợi cho việc sưu tầm, ghi chép, tư liệu hóa kho tàng văn hóa dân gian, tri thức bản địa, phong tục, tập quán, truyện kể, dân ca và các hình thức diễn xướng truyền thống của dân tộc Pà Thẻn.

4. Kết quả nghiên cứu

Thứ nhất, đề tài đã hệ thống hóa cơ sở khoa học và thực tiễn của việc xây dựng bộ chữ tự dạng Latin cho tiếng Pà Thẻn ở Việt Nam.

Thông qua việc nghiên cứu các vấn đề lí luận về ngôn ngữ, tiếng nói, chữ viết, tự dạng và hệ thống chữ viết, đề tài đã xác định được những cơ sở cần thiết để xem xét việc xây dựng một hệ thống chữ viết ghi âm cho tiếng Pà Thẻn. Các vấn đề về đặc điểm của hệ thống chữ viết, khả năng ứng dụng chữ cái Latin đối với các ngôn ngữ dân tộc thiểu số và nguyên tắc xây dựng chữ viết được xem xét trong mối quan hệ với yêu cầu phản ánh đặc điểm ngôn ngữ, tính hệ thống và khả năng sử dụng trong thực tiễn. Bên cạnh đó, đề tài đã làm rõ mối quan hệ giữa ngôn ngữ với bản sắc văn hóa dân tộc, vai trò của chữ viết trong việc ghi chép, lưu giữ và truyền tải các giá trị văn hóa. Việc nghiên cứu cơ sở thực tiễn về người Pà Thẻn, tiếng Pà Thẻn, tình hình sử dụng, truyền dạy và tư liệu hóa tiếng nói đã góp phần xác định nhu cầu và ý nghĩa của việc đề xuất một bộ chữ phục vụ hoạt động bảo tồn ngôn ngữ và văn hóa. Những kết quả này cho thấy việc xây dựng bộ chữ tự dạng Latin cần được đặt trong mối quan hệ giữa đặc điểm ngôn ngữ, điều kiện sử dụng thực tế và mục tiêu bảo tồn văn hóa. Bộ chữ không chỉ là phương tiện biểu đạt ngôn ngữ bằng kí hiệu mà còn cần hướng tới khả năng phục vụ nhu cầu ghi chép, học tập, nghiên cứu và trao truyền tiếng Pà Thẻn trong cộng đồng.

Thứ hai, đề tài đã tập trung miêu tả hệ thống ngữ âm tiếng Pà Thẻn ở Việt Nam làm cơ sở trực tiếp cho việc đề xuất bộ chữ.

Trên cơ sở kết hợp phương pháp ngữ âm học truyền thống với phân tích thực nghiệm, đề tài đã khảo sát và phân tích các phương diện cơ bản của hệ thống ngữ âm tiếng Pà Thẻn, bao gồm cấu trúc âm tiết, hệ thống thanh điệu, âm đầu, nguyên âm và âm cuối. Về cấu trúc âm tiết, đề tài đã xem xét các thành tố cấu tạo và những kiểu cấu trúc âm tiết được ghi nhận trong ngữ liệu khảo sát. Đáng chú ý là trường hợp một số phụ âm mũi có khả năng đảm nhiệm vị trí hạt nhân âm tiết mà không có nguyên âm đi kèm, bên cạnh những kiểu âm tiết có cấu trúc gồm âm đầu, nguyên âm và âm cuối. Kết quả này có ý nghĩa đối với việc xác định cách biểu đạt các thành tố trong cấu trúc âm tiết bằng chữ viết. Về thanh điệu, đề tài đã khảo sát hệ thống thanh điệu tiếng Pà Thẻn và phân tích đặc điểm đường nét cao độ thông qua dữ liệu thực nghiệm được xử lí bằng phần mềm WinCECIL. Các đường nét thanh điệu được xem xét trên cơ sở diễn tiến cao độ và những đặc điểm âm học thể hiện trong ngữ liệu. Kết quả phân tích cung cấp căn cứ để nhận diện sự khác biệt giữa các thanh điệu và xem xét phương thức biểu đạt thanh điệu trong hệ thống chữ viết được đề xuất. Về hệ thống phụ âm đầu, đề tài đã tiến hành phân loại và miêu tả các phụ âm theo những tiêu chí ngữ âm học như vị trí cấu âm, phương thức cấu âm và các đặc điểm cấu âm liên quan. Những trường hợp có đặc điểm bật hơi, môi hóa và ngạc hóa được chú ý trong quá trình phân tích nhằm làm rõ khả năng đối lập và yêu cầu biểu đạt bằng chữ viết. Đối với hệ thống nguyên âm, đề tài đã xem xét các nhóm nguyên âm theo vị trí lưỡi, độ nâng của lưỡi, đặc điểm môi và hiện tượng mũi hóa. Các nguyên âm được khảo sát theo những nhóm vị trí cơ bản, bao gồm nguyên âm trước, nguyên âm sau không tròn môi và nguyên âm sau tròn môi. Những trường hợp nguyên âm mũi hóa cũng được đưa vào phân tích để làm rõ đặc điểm và khả năng biểu đạt trong hệ thống chữ viết.

Thứ ba, đề tài đã đề xuất bộ chữ tự dạng Latin cho tiếng Pà Thẻn trên cơ sở kết quả nghiên cứu ngữ âm và những yêu cầu về chữ viết học.

Từ kết quả miêu tả ngữ âm, đề tài đã xác định cơ sở, nguyên tắc và những yêu cầu chung đối với việc xây dựng bộ chữ tự dạng Latin tiếng Pà Thẻn. Trong đó, các yêu cầu trọng tâm là khả năng biểu đạt những đơn vị ngữ âm có chức năng khu biệt, phản ánh được cấu trúc âm tiết, phân biệt các đặc điểm ngữ âm cần thiết và bảo đảm sự thống nhất giữa

chữ cái, dấu với quy tắc chính tả. Việc đề xuất bộ chữ được định hướng theo khả năng sử dụng hệ thống chữ cái Latin kết hợp với các tổ hợp chữ cái và dấu bổ trợ khi cần thiết để biểu đạt những đặc điểm ngữ âm của tiếng Pà Thẻn. Quá trình lựa chọn kí hiệu cần bảo đảm sự tương ứng hợp lí giữa âm vị và tự dạng, đồng thời chú ý đến tính dễ nhận diện, khả năng ghi chép, in ấn và xử lí trên các phương tiện công nghệ thông tin. Bên cạnh hệ thống chữ cái và dấu, việc xây dựng quy tắc ghi âm tiết, từ, phụ âm, nguyên âm và thanh điệu có ý nghĩa quyết định đối với tính hoàn chỉnh của bộ chữ. Các quy tắc này cần được tổ chức thành một hệ thống thống nhất, có khả năng vận dụng đối với những kiểu cấu trúc âm tiết và các đặc điểm ngữ âm đã được khảo sát.

Thứ tư, đề tài đã đề xuất các phương án ứng dụng bộ chữ trong bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa dân tộc Pà Thẻn.

Trên cơ sở bộ chữ được đề xuất, đề tài đã xác định một số hướng ứng dụng chủ yếu, gắn với nhu cầu tư liệu hóa ngôn ngữ, lưu giữ văn học dân gian và truyền dạy tiếng Pà Thẻn. Trước hết, bộ chữ có thể được sử dụng để tư liệu hóa tiếng Pà Thẻn thông qua việc ghi chép từ vựng, câu nói, hội thoại và các dạng ngữ liệu lời nói; đồng thời xây dựng các nguồn tư liệu có khả năng lưu trữ, tra cứu và khai thác phục vụ nghiên cứu, học tập. Việc kết hợp bản ghi chữ viết với bản ghi âm, ghi hình sẽ góp phần lưu giữ đầy đủ hơn nội dung ngôn ngữ và những đặc điểm thể hiện trong giao tiếp. Tiếp theo, bộ chữ có thể hỗ trợ hoạt động sưu tầm, ghi chép và lưu giữ kho tàng văn học dân gian Pà Thẻn, bao gồm truyện kể, dân ca, tục ngữ, câu đố và các hình thức sáng tác truyền miệng khác. Việc ghi chép bằng tiếng Pà Thẻn, kết hợp với dịch thuật và chú giải tiếng Việt, sẽ tạo điều kiện để các tư liệu được bảo tồn, nghiên cứu và giới thiệu tới nhiều nhóm đối tượng khác nhau. Đối với giáo dục, đề tài đã đề xuất hướng biên soạn tài liệu dạy học tiếng Pà Thẻn trên cơ sở hệ thống chữ cái, dấu và quy tắc chính tả được xây dựng. Các tài liệu có thể được tổ chức theo mức độ từ làm quen với chữ viết đến luyện đọc, luyện viết và thực hành sử dụng ngôn ngữ trong những tình huống giao tiếp phù hợp. Đồng thời, việc ứng dụng bộ chữ trong các hoạt động dạy học tại nhà trường cần được xem xét trên cơ sở nhu cầu của người học, điều kiện giáo viên, học liệu và các quy định hiện hành. Đặc biệt, đề tài nhấn mạnh vai trò chủ thể của cộng đồng trong quá trình sử dụng và duy trì bộ chữ. Người Pà Thẻn cần được tham gia vào việc góp ý, thử nghiệm, kiểm tra, bổ sung tư liệu và thực hành chữ viết. Đây là yếu tố quan trọng để bộ chữ không chỉ tồn tại trong phạm vi nghiên cứu mà có khả năng gắn với đời sống và nhu cầu bảo tồn văn hóa của cộng đồng.

Thứ năm, đề tài đã xác định những điều kiện, giải pháp, lộ trình và kiến nghị nhằm thúc đẩy việc sử dụng bộ chữ trong thực tiễn.

Đề tài đã nhận diện những vấn đề có thể ảnh hưởng đến quá trình sử dụng bộ chữ, như môi trường sử dụng chữ viết chưa được hình thành thường xuyên, khả năng tiếp nhận giữa các nhóm đối tượng có thể khác nhau, nhu cầu thống nhất quy tắc ghi, điều kiện về nhân lực, tài liệu, kinh phí và cơ chế phối hợp. Trên cơ sở đó, đề tài đề xuất các điều kiện bảo đảm về nhận thức và sự đồng thuận của cộng đồng, nguồn nhân lực, tài liệu hướng dẫn, học liệu, cơ sở vật chất, công nghệ và kinh phí. Các giải pháp tập trung vào việc chuẩn hóa cách sử dụng bộ chữ, bồi dưỡng kĩ năng đọc và viết, gắn chữ viết với hoạt động tư liệu hóa và bảo tồn văn hóa, lồng ghép vào hoạt động giáo dục phù hợp, ứng dụng công nghệ thông tin và phát huy vai trò chủ động của cộng đồng. Đồng thời, đề tài đề xuất lộ trình triển khai theo các giai đoạn từ chuẩn bị và giới thiệu bộ chữ, thử nghiệm và mở rộng hoạt động sử dụng đến củng cố, duy trì và phát triển. Quá trình triển khai cần đi kèm với hoạt động theo dõi, đánh giá và điều chỉnh dựa trên mức độ tiếp nhận, khả năng sử dụng, tính thống nhất của cách ghi và hiệu quả tạo lập, khai thác tư liệu. Những kiến nghị đối với cơ quan quản lí, cơ sở nghiên cứu, ngành giáo dục, tổ chức văn hóa và cộng đồng người Pà

Thẻn được xác định nhằm tăng cường sự phối hợp và tạo điều kiện cho việc ứng dụng bộ chữ trong thực tiễn.

5. Sản phẩm

5.1. Sản phẩm khoa học *(ghi rõ tên tác giả và các thông tin xuất bản như tên bài báo, tên tạp chí, số tập, trang, thời gian xuất bản)*

- Bài báo thuộc danh mục SCOPUS (01 bài báo được chấp nhận đăng): Duong Thu Hang, Nguyen Thu Quynh*, Bui Linh Hue. (Accepted for publication, 2026). Language Endangerment and The Need for A Latin-Script Writing System for Pà Thẻn in Vietnam. International Electronic Journal of Elementary Education (IEJEE).

- Bài báo quốc tế thường (01 bài): Nguyen, T. Q.（グエン・トゥー・クイン）, Yamaoka, S.（山岡 翔）, & Mai, T. M.（マイ・ティ・マン）(2026). The evaluation of Vietnamese language proficiency for Pa Then ethnic minority secondary school students: In response to current educational renovation in Vietnam. *Educational Studies*, (68), p.1-18. ISSN 0452-3318 DOI: 10.34577/0002000407

- Bài báo trong nước (01 bài): Nguyễn Thu Quỳnh, Nguyễn Văn Huấn (2025), "Tư liệu hóa tiếng Pà Thẻn ở Việt Nam bằng phần mềm ELAN: Kinh nghiệm thực địa và một số đề xuất tiếp cận", *Tạp chí Ngôn ngữ & Đời sống*, số 7 (370), tr.184-195. ISSN: 0868-3409.

5.2. Sản phẩm đào tạo *(ghi rõ họ tên học viên, tên đề tài/luận văn, năm nghiệm thu…)*

- Khóa luận tốt nghiệp (03 khóa luận):

(1) Mai Thị Mẫn (2025), *Tình hình sử dụng ngôn ngữ của học sinh người Pà Thẻn ở Hà Giang*, Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên.

(2) Nguyễn Văn Huấn (2026), *Lưu trữ và xử lí tư liệu tiếng Pà Thẻn bằng phần mềm ELAN*, Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên.

(3) Nông Thanh Ngà (2026), *Dân ca Pà Thẻn từ góc nhìn ngôn ngữ và văn hóa tộc người*, Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên.

- Đề tài NCKH SV (01 đề tài): Nguyễn Văn Huấn (2025), *Tư liệu hóa tiếng Pà Thẻn trong giao tiếp ở phạm vi gia đình tại huyện Quang Bình, tỉnh Hà Giang*, Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên.

5.3. Sản phẩm ứng dụng

- 01 bộ chữ tự dạng Latin cho tiếng Pà Thẻn ở Việt Nam được chuyển giao cho UBND xã Tân Trịnh, tỉnh Tuyên Quang.

5.4. Sản phẩm khác: Không

6. Phương thức chuyển giao, địa chỉ ứng dụng, tác động và lợi ích mang lại của kết quả nghiên cứu:

Phương thức chuyển giao

- Chuyển giao trực tiếp kết quả nghiên cứu cho UBND xã Tân Trịnh, tỉnh Tuyên Quang

- Thông qua việc phối hợp với UBND xã Tân Trịnh, tỉnh Tuyên Quang tiến hành tổ chức thử nghiệm bộ chữ Pà Thẻn, nhóm nghiên cứu sẽ tiếp tục hoàn chỉnh bộ chữ theo các ý kiến góp ý và tổ chức bàn giao. Bộ chữ sau khi hoàn thiện có thể được sử dụng để phục vụ công tác bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc Pà Thẻn.

Địa chỉ ứng dụng: UBND xã Tân Trịnh, tỉnh Tuyên Quang.

+ Trường TH, THCS Tân Bắc, xã Tân Trịnh, tỉnh Tuyên Quang

+ Trường TH, THCS Tân Trịnh, xã Tân Trịnh, tỉnh Tuyên Quang

Tác động và lợi ích mang lại của kết quả nghiên cứu:

- *Đối với lĩnh vực giáo dục và đào tạo*

+ Góp phần hỗ trợ việc biên soạn sách giáo khoa và sách công cụ để tổ chức dạy học tiếng Pà Thẻn, giúp lưu truyền tiếng mẹ đẻ cho thế hệ trẻ của cộng đồng dân tộc Pà Thẻn.

+ Góp phần tư liệu hóa kho tàng tri thức văn hóa dân gian của dân tộc Pà Thẻn, giúp ích cho công tác giáo dục các giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của dân tộc Pà Thẻn.

- *Đối với lĩnh vực khoa học và công nghệ có liên quan*

+ Góp phần bổ sung tư liệu nghiên cứu về ngôn ngữ dân tộc thiểu số theo hướng nghiên cứu ngữ âm học thực nghiệm.

+ Góp phần cung cấp những luận cứ khoa học, cơ sở dữ liệu, tài liệu đáng tin cậy trong nghiên cứu lí luận và thực tiễn khi xây dựng bộ chữ theo tự dạng Latin cho ngôn ngữ các dân tộc thiểu số chưa có chữ viết ở Việt Nam.

- *Đối với phát triển kinh tế - xã hội*

+ Góp phần lưu giữ, bảo tồn và phát huy các giá trị ngôn ngữ, văn hóa truyền thống của dân tộc Pà Thẻn.

+ Góp phần nâng cao chất lượng nguồn nhân lực người dân tộc Pà Thẻn, tạo động lực để đồng bào người Pà Thẻn phấn đấu đáp ứng ở mức tốt những yêu cầu trong lao động sản xuất, trong đời sống; góp phần vào sự phát triển kinh tế, văn hóa - xã hội của cộng đồng nói riêng và của đất nước nói chung.

+ Góp phần làm thay đổi nhận thức và từng bước thay đổi hành vi, đặc biệt là của người sử dụng ngôn ngữ dân tộc thiểu số khi tham gia vào quá trình nghiên cứu, điều tra và khảo sát về vai trò của ngôn ngữ đối với sự phát triển văn hóa, xã hội, kinh tế vùng nói riêng và đất nước nói chung.

- *Đối với tổ chức chủ trì và các cơ sở ứng dụng kết quả nghiên cứu*

+ Nâng cao năng lực nghiên cứu khoa học, đào tạo cho các cá nhân ở cơ quan có cán bộ thực hiện đề tài.

+ Tăng cường hoạt động phối hợp trong nghiên cứu và công bố quốc tế.

+ Nâng cao năng lực chuyên môn của các cán bộ của cơ sở ứng dụng kết quả nghiên cứu.

Ngày 30 tháng 10 năm 2026

Chủ nhiệm đề tài

(kí, họ và tên)

TS. Nguyễn Thu Quỳnh